

# predlozi za budućnost

Italo Kalvino: »AMERIČKA PREDAVANJA«, »Bratstvo-jedinstvo«, Novi Sad, 1989.

## zoran đerić

Već mesecima sam općinjen Američkim predavanjima Itala Kalvina. Pročitao sam ih nekoliko puta, najpre u celosti, pa onda one delove koje sam ispodvlačio, meni najdraže, a možda i najvažnije rečenice kojima se sada još jednom vraćam. To su rečenice koje izražavaju veru u književnost, u budućnost književnosti, nadu koja nam je na kraju milenijuma, izgleda, jedino preostala.

Evo šta treba poneti u sledećem mileniju: Lakoću, Brzinu, Tačnost, Vidljivost, Mnogostruktost i Čvrstinu. To su osovine koje treba da odlikuju književnost koja će moći da se pokazuje bez stida, kako u ovom, tako i u sledećem hiljadogodištu, ukoliko nas bude, ili, ukoliko ga bude za književnost. Pet predavanja, studija ili eseja Itala Kalvina svedoče o tome. Šesta vrednost (Čvrstina) ostala je izvan poseda ove knjige, zbog prerane smrti pisca, ali ne i neobradene na drugim literarnim poljima.

### 1. Lakoća

Smisao je u oduzimanju težine, a može se postići u jeziku (Verbalno tkanje bez težine, na primeru Kavalkantija), zatim — visokim stepenom apstrakcije, odnosno pripovedanjem razmišljanja ili nekog psihološkog procesa (Kalvino za primer daje pripovedanje Henrika Džemasa). Treći smisao je u figurativnoj slici lakoće.

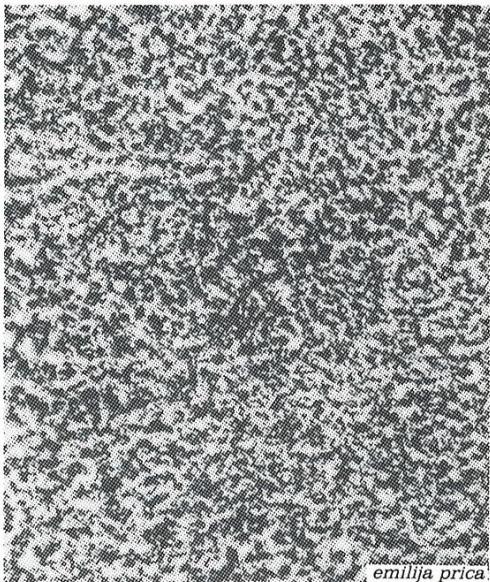
Sa ovim pretpostavkama, Kalvino je prelistavao knjige iz svoje biblioteke tragajući za primjerima lakoće. Šekspir mu se ukazao kao najraskošniji primer njegove teme, ponajviše zbog raznolikosti, kako egzistencijalne, tako i lirske, koja dopušta gledanje na ličnu tragediju čak i spolja, naravno, s izvesnom melanholijskom ili ironijom. Pri tom, i tuga i humor gube svoju težinu.

Kalvino pronalazi nit koja povezuje Mesec, Leopardija, Njutnu, gravitaciju i levitaciju. Tvrdi da je Sirano prvi pesnik atomizma u modernoj književnosti, govor o klijevnosti kao egzistencijalnoj funkciji, nepodnošljivo lakoći postojanja s kojom su se suočavali, podjednako, i Kafka i Kundera, kao i neki drugi čija bisimo dela mogli poneti u svom ruksaku, uprati ih kao svoju sudbinu, u možda izvesnijoj budućnosti.

### 2. Brzina

»Pripovedanje je operacija nad trajanjem«, primećuje Kalvino. To su »čini koje deluju na protok vremena, sažimajući ga ili proširujući«. Zato je bio omadjan narodnim pripovetkama, bajkama, u kojima se vodi računa o ekonomičnosti reči, ritmu pripovedanja, o suštinskoj logici s kojom se priča. Priznaje da ga je njegov temperament nosio da se bolje ostvari u kratkim tekstovima. Zatim opisuje raskoš kratkih oblika, hvaleći pri tom Leopardiju i njegovu *Mala moralna dela*, ističući i tekstove Vitmena i Vilijemsa, Valerija, Ponža i Mišoa.

Kao što je veliki izum Lorensa Sterna bio roman sav u digresijama (koje su strategija za odlaganje zaključka, množenje vremena unutar samog dela, odnosno bekstvo od smrti), tako je, po Kalvinu, poslednji veliki izum jednog književnog žanra izmislio Horhe Luis Borhes: izum samog sebe kao pripovedača. Patent koji



emilija prica

je nametnuo Borhesa kao mitsku ličnost. »S Borhesom se rada jedna književnost podignuta na kvadrat koja je istovremeno kao književnost izvučena iz korena same sebe. Ponešto od toga iskoristio je i Kalvino u svojim poslednjim delima.«

### 3. Tačnost

Pod tačnošću Kalvino podrazumeva tri stvari: najpre, dobro definisan i proračunat plan dela; zatim, prizivanje jasnih, upečatljivih, nezaboravnih vizuelnih slika; i što je moguće tačnije jezik pri izboru reči.

Za dokaze vrhunske tačnosti uzima: Lepardijski i njegove opise neodređenih osećanja koje izaziva zadovoljstvo; Muzila; Valerija, kao pisnika koji najbolje definiše poeziju kao tenziju ka tačnosti.

Iz svakog od ovih predavanja može se izdvojiti po nekoliko briljantnih eseja. Najblistaviji od njih je, svakako, ovaj o kristalu i plamenu, kao oblicima savršene lepote, ali i kao moralnim simbolima, apsolutnim vrednostima, kao kategorijama za klasifikaciju činjenica i ideja, stilova i osećanja.

Kalvino nam, dalje, otkriva tajne svoga pisanja, odnosno puteve kojima je prolazio u svom pisanju. To su uvek bili putevi koji se račvaju i koju su odgovarali različitim tipovima znanja. U suštini: bile su to uvek različite »pulsacije ka tačnosti«, koje su ga nagonile, po sopstvenom priznanju, čas da se bavi strukturom priče, čas opisima, umetnošću koja je danas zapostavljena.

Na ovom putu istraživanja bilo mu je blisko iskustvo pesnika: Vilijamsa i Montalea, Ponža i Malarmea.

Predavanje završava zaključivši da je pravilna upotreba jezika bila ono što mu je omogućavalo da se približi stvarima. Činio je to opisima, s pažnjom i obazrizušću, s poštovanjem u odnosu na to što stvari (prisutne ili odsutne) saopštavaju bez reči, a sve po ugledu na izuzetnog prethodnika: Leonarda da Vinčija, podjednako u jasnoći, koliko i u tajanstvenosti.

### 4. Vidljivost

Predavanje započinje jednim zanimljivim poređenjem: ono što su za Dantea bile vizije, to su za nas filmske projekcije i tv program.

Jasna je, nema sumnje, i bez velikih komentara, pozicija (ili uloga) pesnika danas, u odnosu na značaj i moć koje je posedovao nekada. Ali Kalvino ne želi da se zanima banalizacijom, obesmišljavanjem i obezvredovanjem pesništva, već vizuelnom sadržajem metafora i vizuelnom evokacijom.

Postoje dva tipa maštanja: onaj koji polazi od reči i stiže do vizuelne slike i onaj koji kreće od vizuelne slike i dolazi do verbalnog izraza. Prvi način je u vezi sa čitanjem, a svi drugi, naravno, proističu iz gledanja. Kalvino ističe značaj vizuelne mašte i vidljivost kao jednu od osnovnih sposobnosti. Za pisanje su, svakako, podjednako važni: mašta (repertoar mogućeg) i iskustvo »stvarnosti«. Oboje predstavljaju beskraj materijala, beskrajne mogućnosti za pisanje.

### 5. Mnogostrukost

Karlo Emilio Gada, neka vrsta italijanskog Džojsa, sa svojim nastojanjima da svoj život, odnosno ceo svet, predstavi kao zapleten, zamršenost ili klupko, prvi je primer u predavanju o Mnogostrukosti. On je, kako ga Kalvino naziva, još jedan pisac-inženjer (uz Muzila i Prusta, i druge) kojima je zajednička osobina nemogućnost da završe svoje delo. Ali u toj valionskoj nameri (a samim tim u pomenjui i onemogućenosti) je i smisao književnosti: da se poduhvati nečeg što drugi ne smeju ni da zamisle.

I Gete je planirao »roman o univerzumu«, književni oblik koji bi sadržavao čitav univerzum. Bez obzira na utopiju takve zamisli, ona je predlog za budućnost.

Hans Blumenberg, u knjizi *Die Lesbarkeit der Welt* (Čitljivost sveta) prati istoriju te ambičije, od Novalisa, koji namerava da napiše »apsolutnu knjigu«, do Humbolta koji s knjigom *Kosmos* privodi kraju svoj projekat »opisa fizičkog univerzuma«.

Malarme je, takođe, poslednje godine svog života posvetio projektu apsolutne knjige, kao konačnom cilju univerzuma. A Flober je, kako ističe Kalvino, učinio to u najenciklopedijskom romanu koji je ikad napisan, *Bavar i Pekišće*.

»Floberov skepticizam, zajedno sa njegovom bezmernom radoznašću za ljudsko sveznanje nagomilano kroz vekove, upravo je vrlina koji će prisvojiti najveći pisci XX veka znanje kao mnogostrukost. A među najveće pisce ovog veka, Kalvino ubraja: Tomasa Mana, Džojsa i Borhesa. Prvog, zbog knjige koju smatra najkompletnijim uvodom u kulturu našeg veka — roman *Čarobni breg*. Drugog, zbog enciklopedije stilova u *Uliksu*, kao i zbog polifonijske mnogostrukosti usadene u verbalno tkivo knjige *Fineganovo bdenje*. A trećeg, zato što je »u prozi savršeno ostvario estetski ideal preciznosti mašte i jezika, gradeći dela koja liče na strogu geometriju kristala i na apstrakciju deduktivnog razmišljanja.«

### 6. Čvrstina

Iako nedovršena, dakle, bez ovog poslednjeg poglavlja, Američka predavanja Itala Kalvina (koja je s italijanskog prevela Jasmina Tešanović a za jugoslovenske čitaoca oknijio novosadski izdavač) predstavljaju zbirku od izuzetne vrednosti koja će, poput drugih njegovih knjiga (Ako jedne zimske noći jedan putnik, Pod suncem jaguara, Palomar) pronaći mesto u ruksaku za sledeći milenijum.

»Ko smo mi, ko je svako od nas pojedinačno, ako ne kombinacija iskustva, informacija, čitanja, maštovitosti?«

**časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5, telefon (021) 28-765**

uredjuju: ljubiša despotović, silvija dražić, zoran đerić, petru krdu, alpar lošonc, miroslav radojković i saša radonjić ☆ glavni i odgovorni urednik franja petrinović ☆ tehnički i likovni urednik cvetan dimovski ☆ sekretar redakcije ljljana jokić ☆ lektor sanja štefan ☆ članovi izdavačkog savjeta: bosiljka bojanić (predsednik), tanja durić, biljana cvetković, rada čupić, dušan radak, dušan mihailović, dušan patić, danica grubač, simon grabovac (delegati šire društvene zajednice) radmila gikić, radmila cvijanović lotina, vladimir kopic, franja petrinović i čedomir keco (delegati izdavača) ☆ izdaje nišro »dnevnik«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31 ☆ direktor nišro »dnevnik« dušan tomić ☆ osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine ☆ časopis finansira s iz kulture vojvodine ☆ rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 220, žiro račun 65700—603—6324 nišro »dnevnik« our »redakcija dnevnika«, sa naznakom za »polja« (godišnja pretplata 100.000 dinara, za inostranstvo dvostruko) ☆ na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413—152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga ☆ tiraž 2.000 primeraka